

Lunds Universitet
STVK02
Statsvetenskapliga Institutionen
VT14

Handledare: Håkan Magnusson

”Man ändrar inte åsikt bara för att man tvingas byta linje”

- En studie om politisk representation i praktiken

Författare: Sara-Carin Öhman

Abstract

Representative democracy is the most fast growing political system in the world. The politician, however, plays various roles within his representative assignment. This paper shows that there are divergence between the representatives' normative position and her political actions. The aim of this study is to understand what representation is and what we can expect from the representative. The main focus is therefore on the individual politician. Role-theory as well as normative democracy-theory contributes by distinguishing political paradoxes. I argue, though, that we need to look at what the representative does instead of what she is in order to understand representation in practice. Finally, I exemplify certain situations and circumstances in which it is possible to foresee that the representative may switch from one role to another.

Nyckelord: representation, politisk representation, demokratiteori, rollteori, shape shifting representation, folkvalda, förtroendevalda, social representation.

Antal ord: 9841

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 <i>Bakgrund och problemformulering</i>	6
1.2 <i>Syfte och frågeställningar</i>	7
1.3 <i>Avgränsningar</i>	8
1.4 <i>Material och källkritik</i>	8
1.5 <i>Disposition</i>	10
2 Metod	11
3 Begreppsdefinitioner	12
3.1 <i>Politisk representation</i>	12
3.2 <i>Representationsbegreppet</i>	13
3.2.1 <i>Deskriptiv representation</i>	13
3.2.2 <i>Substantiell representation</i>	14
4 Teori	15
4.1 <i>Normativ syn på demokrati</i>	16
4.1.1 <i>Partidemokrat</i>	16
4.1.1 <i>Deltagardemokrat</i>	17
4.1.2 <i>Ansvarsdemokrat</i>	18
4.2 <i>Rollrepresentation</i>	18
4.2.1 <i>Partipolitikern</i>	19
4.2.2 <i>Väljarpolitikern</i>	19
4.2.3 <i>Förtroendepolitikern</i>	20
4.1 <i>Rollbytarrepresentanten</i>	21
5 Analys	22
5.1 <i>Jämlik representation en självklarhet (?)</i>	23
5.2 <i>Partipolitik och paradoxer</i>	29
5.3 <i>Intervjuer</i>	33
6 Avslutande reflektioner	37
6.1 <i>Diskussion</i>	37
6.2 <i>Slutsats</i>	42
7 Referenser	44
7.1 <i>Litteratur</i>	44
7.2 <i>Internetkällor</i>	45
7.3 <i>Muntliga källor</i>	45
8 Bilagor	46
8.1 <i>Intervjumall</i>	46

Figurförteckning:

Figur 1: *Könsrepresentation i riksdagen, år 1969-2010 (procent).*

Figur 2: *Könsrepresentation i landstingen, år 1969- 2010 (procent).*

Figur 3: *Könsrepresentation i kommunerna, år 1970-2010 (procent).*

Figur 4: *Andelen utrikesfödda medborgare jämfört med andelen utrikesfödda politiker i riksdag, landsting och kommuner (procent).*

Figur 5: *Andelen personer inom åldersgruppen - 25 år, samt 30-49 år. Jämförelse mellan befolkning och folkvalda, år 1991-2010 (procent).*

Figur 6: *Andelen personer inom åldersgruppen 60-64 år, samt 65+ år. Jämförelse mellan befolkning och folkvalda, år 1991- 2010 (procent).*

Figur 7: *Partiprincipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andel ledamöter som föredrar partiprincipen framför förtroendepincipen och väljarprincipen (procent).*

Figur 8: *Väljarprincipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andelen ledamöter som föredrar väljarprincipen framför partiprincipen och förtroendepincipen (procent).*

Figur 9: *Förtroendepincipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andel ledamöter som föredrar förtroendepincipen framför partiprincipen och väljarprincipen (procent).*

1 Inledning

Representativ demokrati i modern tappning har visat sig vara en framgångssaga. Det finns idag fler nationer med detta politiska system än någonsin förr.¹ Den gemensamma faktorn för representativa demokratier finner vi i de indirekta valen till parlamenten, där folket i första hand röstar på de partier som de anser utgör det främsta politiska alternativet. Den ursprungliga betydelsen av demokrati, nämligen *folkstyre*, har inte nödvändigtvis gått förlorat i övergången från direkt till indirekt representation; Regeringsformen gör fortfarande gällande att all offentlig makt utgår ifrån folket.² Snarare har vägen från folket till det konkreta styret förlängts då den går via de framröstade partierna och förtroendevalda politikerna. Just i denna formella avvikelse finner vi således det representativa inslaget i vårt styrelseskick, nämligen partierna och politikerna.³

I en representativ demokrati är politikern den enskilda aktör som står folket närmast. Denne driver den politiska dagordningen och fattar beslut inom det uppdrag som hen fått sig tilldelat på nåder av folket, via sitt parti. Politikern har ett stort inflytande och förväntas representera både sin egen, partiets, liksom väljarnas uppfattning.⁴

I min studie intresserar jag mig för på vilket sätt svenska politiker förhåller sig till dessa förväntningar, eller snarare, till rollen som representant gentemot dem på vars nåder de arbetar. De konstitutionella ramverken tillhandahåller inga officiella regler för hur politiker bör förhålla sig i sitt delade representativa uppdrag.⁵ Det kan därmed förstås som att det är upp till varje enskild ledamot att själv forma sin roll som representant. Det är denna roll, eller kanske hellre, dessa roller, som min studie behandlar.

¹ Holmberg, Sören, *Demokratiutredningen*, Statens Offentliga Utredningar. 1999, s. 14.

² Holmberg, s. 17f.

³ Bäck, Henry & Larsson, Torbjörn, *Den svenska politiken*. 2010, s. 65ff.

⁴ Möller, Tommy, *Politiskt ledarskap*, 2009, s.7.

⁵ & Riksdagen. *Ledamöter och partier, (2014-04-16)* <http://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier>

⁵ Brothén, Martin, "Folkets representanter", *Folkets representanter. En bok om riksdagsledamöter och politisk representation i Sverige*. (red Brothén & Holmberg), 2010, s. 12-13.

& Skoog, Louise, *Alla följer partilinjen*, 2011, s. 1.

1.1 Bakgrund och problemformulering

I slutet av 1700-talet började den första forskningen om representation i demokratiska system ta form. Ur askan från den amerikanska och den franska revolutionen formulerade Abbè Sièyès och James Madison skillnaderna mellan ett demokratiskt och ett representativt styre.⁶ Idag gör man inte samma åtskillnad mellan demokrati och representation som man gjorde på den tiden. Istället har mycket forskning fokuserat på att försöka beskriva vad uppdraget som representant inom ett demokratiskt system innebär. Hobbes menar att representanten är fri att agera såsom hen själv anser vara lämpligast, då folkets förtroende tillika mandat redan är vunnet. Andra teoretiker, menar att politiken formas inom partiet och ska därmed hanteras såsom partiet vill. En tredje tolkning av det representativa uppdraget är att representanten bör vara skyldig att agera utifrån den folkliga majoritetens vilja.⁷ Kanske ligger nyckeln till förståelsen för den svenska representationen inom, eller emellan, någon av dessa normativa förståelser för politisk representation. Eventuellt ligger den snarare i en mer social förståelse av det representativa uppdraget.

Intresset för politisk representation härleds till observationen att politiker tenderar att rösta i linje med sitt parti. Det politiska arbetet består dock av mer än omröstningar, varför det är relevant att studera eventuella motsättningar mellan idé och aktion. Därtill känner vi till uppmärksammade fall då riksdagspolitiker valt att avvika från denna hållning och agerat utifrån andra principer.⁸

För att förstå representation i praktiken är det därför nödvändigt att studera den enskilde representanten. Forskare har länge intresserat sig för politisk representation i syfte att kartlägga olika roller som våra representanter tillskrivs utifrån dels deras normativa ställningstaganden, dels deras politiska handlingar. Eventuella motsättningar däremellan väcker frågan om vilka förväntningar medborgarna kan ha på sina folkvalda ombud.

⁶ Holmberg, s. 7-8.

⁷ Pitkin, Hanna F, *The Concept of Representation*, 1969, s. 4.

⁸ Exempel: Ture Königsson avgjorde i riksdagsomröstningen om ATP-frågan år 1969 då han röstade mot sitt parti, med motiveringen att folket bör avgöra. Han blev sedan utesluten från partilistan. Birgitta Ohlsson och Camilla Lindberg röstade emot FRA-förslaget år 2008 och mötte mycket starkt kritik. Den senaste lämnade därefter partiet.

1.2 Syfte och frågeställningar

I en representativ demokrati såsom Sverige är frågan om hur våra förtroendevalda tolkar sina mandat centralt för hur folkstyret fungerar.⁹ Att förklara vad representation *är*, samt *hur* den fungerar, är det övergripande syftet med denna studie. Dessa frågor kan dock inte besvaras utan att i första hand reda ut vad representation *betyder*. I detta arbete ämnar jag ge ett beskrivande svar på den första frågan genom att försöka förklara den sista. Den övergripande frågeställningen är därmed:

- Vad är politisk representation?

För att förstå representationens funktion och motiv, närmare bestämt *hur* representation fungerar, menar jag att det är nödvändigt att studera den utifrån ett flertal nivåer, såväl övergripande som mer i detalj. Ofta kan varför-frågor lättare besvaras då den generella bilden först tydliggjorts.¹⁰ Genom att diskutera och analysera politikernas faktiska agerande och motiveringen bakom detta, ämnar jag öka förståelsen för politisk representation i praktiken. Jag kommer därför att föra dels en normativ, dels en teoretisk, diskussion om roll- och värdekonflikter som uppstår inom representationsuppdraget och söka svar på hur dessa kan förstås. Syftet är att i och med detta kunna jämföra normativa ställningstaganden med politisk handling. De eventuella rollkonflikter som uppkommer inom representationsuppdraget konkretiseras och exemplifieras slutligen i en studie av den enskilde aktören, nämligen politikern. Utifrån studiens syfte härleds följande frågeställningar:

- Hur kan vi förstå politisk representation i Sverige?
- Vad kan vi förvänta oss att de folkvalda politikerna representerar?
- Varför stämmer de folkvaldas normativa attityder inte överens med deras politiska agerande?

⁹ Skoog, s. 1.

¹⁰ Teorell, Jan & Svensson, Torsten, *Att fråga och att svara*, 2007, s. 273.

1.3 Avgränsningar

Studien begränsas till representation i en svensk politisk kontext. De representanter som ingår i studien är invalda politiker i kommunfullmäktige, landstings- eller regionfullmäktige samt riksdag. Dessa kommer att definieras som *folkvalda*, *förtroendevalda*, *representanter* eller *politiker*. Oavsett benämning är det samma enhetliga grupp jag refererar till. Vid eventuella jämförelser mellan politiker på olika nivåer kommer detta tydligt att framgå.

Tidsramen begränsas till de perioder då statistiskt underlag finns tillgängligt, nämligen från 1960-talet fram till idag. Jag kommer att kalla denna period för *modern tid*. För att kunna visa på trender och utveckling, samt göra jämförelser anser jag det vara nödvändigt med denna relativt långa tidsintervall.

1.4 Material och källkritik

Det material som används i arbetets teoretiska ansats kommer delvis från sekundära litterära källor. Dessa har i huvudsak varit böcker, artiklar och rapporter som behandlar de begrepp, fenomen och teorier som berör mitt valda forskningsproblem. Jag har också valt att använda resultatsammanställningar från enkätundersökningar från 1960-talet och framåt riktade till politiker på såväl lokal som nationell nivå. Därtill utgör statistiska undersökningar en viktig del som kvantitativt underlag. Statistiken är i regel hämtat från Statistiska Centralbyrån och bedöms som trovärdigt.

Tidigare forskning kring politisk representation och rollteori har varit till stor nytta vad gäller begreppsformulering och problemställning.

Slutligen utgörs mitt primärmaterial av fyra intervjuer gjorda med politiker från olika partier och platser i Sverige. Av dessa fyra är tre fortfarande aktiva

idag, varav den fjärde har en lång erfarenhet som såväl kommun- som riksdagspolitiker.

Följande intervjupersoner ingår i mitt primära material:

- Bengt Silfverstrand (S). Pensionerad socialdemokratisk riksdagsledamot. Ersättare i riksdagen 1974-1975. Ordinarie riksdagsledamot 1976-2002.
- Hannah – Karin Linck (C). Landstingsråd, Gävleborg. Ordförande i Hälso- och sjukvårdsutskottet.
- Anette Åkesson (M). Tidigare kommunalråd i Båstad. Sedan 2012 ordinarie riksdagsledamot.
- Britt Öhman (S). Landstingspolitiker, Uppsala. Ombudsman i Uppsala Län.

Jag är medveten om att jag har gjort ett delvis subjektivt urval av studiematerial och att det påverkar den diskussion jag för. Det är också viktigt att ha i åtanke tillgänglighetsaspekten i materialet, framför allt i mina primärkällor, då enbart ett fåtal av de tillfrågade valt att ställa upp på intervjuer. Mina intervjupersoner är dock utvalda utifrån en önskan om bredd vad gäller både kön, geografisk förankring, politiskt parti och verksamhetsområde. Således är materialet allmängiltigt och inte vinklat efter partipolitik eller andra subjektiva intressen och ståndpunkter. Jag menar att ett brett urval är fruktbart om man vill uppnå ett samtal om politikerrollen och rollrepresentation i allmänhet, och på detaljnivå.

Som läsare bör man, med tanke på källkritiken, vara medveten om det materiella urvalet, samt den frihet jag som intervjuare och skribent haft att tolka både det skrivna och det talade språket. Min tolkning är med andra ord avgörande för hur jag väljer att återge detta.¹¹

¹¹ Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt*, 2005, s. 30f.

1.5 Disposition

Läsaren kommer inledningsvis att introduceras till en begreppsdiskussion som klargör skillnaderna mellan två vanliga tolkningar av representationsbegreppet. Jag kommer att argumentera för begreppsdefinitionens relevans för studier av politiska fenomen.

Därefter presenteras de tre teorier som jag kommer att använda mig av i syfte att söka förstå representation i Sverige på system- respektive aktörsnivå. Teoriavsnittet är uppdelat för att fylla en logisk struktur, från övergripande demokratiförståelse till aktörsinriktad rollrepresentation. Avslutningsvis kommer jag hävda att en tredje teori är nödvändig för att förstå komplexiteten såväl som dynamiken i representationsuppdraget.

I min analysdel kommer samtliga teorier användas för att analysera representation utifrån de två tidigare presenterade begreppsdefinitionerna. Studien avslutas med en diskussion kring min analys och en sammanfattning av resultatet.

2 Metod

I det följande redovisas de metodologiska överväganden jag gjort i syfte att få underlag för att kunna möta mina frågeställningar. Jag menar att en kombination av såväl kvantitativa som kvalitativa metoder varit fruktbar i min studie. Den bredare kvantitativa ansatsen har genererat statistiskt underlag och indikatorer om samband som jag genom den kvalitativa metoden sedan försökt för att förklara. Den kvalitativa studien ämnar öka förståelse för samband, eller frånvaron av samband i det kvantitativa underlaget och skapar således idéer om operationaliseringar i efterföljande studier.¹² Jag har använt statistik över invalda politiker som behandlar faktorer som kön, ålder och ursprung. Detta kompletteras med sammanställda resultat från enkätundersökningar liksom resultat från undersökningar av röstbeteende vid riksdagsomröstningar. Resultaten av den kvantitativa studien används både för att beskriva representationstrender på statistisk väg, samt för att ge underlag till de varför-frågor som därefter behandlas i den kvalitativa metod-delen.

Med kvalitativ metod refererar jag till de intervjuer jag genomfört. Intervjumaterialet är en viktig källa till förståelse för det politiska uppdraget i praktiken, samt motiveringarna bakom det i teorin. Då materialet syftar till att besvara mina frågeställningar krävdes en viss struktur i mina intervjuer. Jag ville dock inte riskera att låsa in öppna svarsalternativ, och valde därför en semistrukturerad intervjumetod.¹³ På så vis kunde jag observera eventuella oväntade eller oförutsägbara svar. Varje intervju transkriberades kort efter samtalet ägt rum.¹⁴

Slutligen har jag genomfört litteraturstudier för att fånga de begreppsdefinitioner och teoretiska utgångspunkter jag finner vara relevanta för att svara på mina forskningsfrågor.

¹² jmf. Teorell & Svensson, s. 273.

& Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna, *Kvalitativa metoder*, 2011, s. 11-14.

¹³ jmf. Ekholm, Mats & Fransson, Anders, *Praktisk intervjuteknik*, 2002, s. 73.

¹⁴ jmf. Teorell & Svensson, s. 89-91.

3 Begreppsdefinitioner

I det följande kapitlet presenterar jag de relevanta begrepp som ofta används i representationsforskningen och som berör de vanligaste representationsförståelserna. Dessa kommer att användas i den teoretiska studie av politisk representation som presenteras i nästa kapitel.

3.1 Politisk representation

I studien av politisk representation sätts relationen mellan folket och representanterna i centrum. Denna relation är av avgörande betydelse för hur vi förstår representantens uppgift. Vad eller vilka som representeras, och på vilket sätt, är den huvudsakliga frågan. Detta kan diskuteras utifrån två skilda förståelser av vad representation kan vara, nämligen *deskriptiv* respektive *substantiell* representation.

För att i grunden förstå betydelsen av, och skillnaden mellan, dessa är det nödvändigt att först definiera begreppet *representation*. Tidigare forskning menar att det går att studera världsliga fenomen på ett flertal sätt, men för att resultatet skall vara förståeligt för läsaren är det nödvändigt att först definiera vad fenomenet är, och när det visar sig. Då människan inte enbart är ett politiskt, men också ett språkanvändande, djur är hennes syn på världen ursprunget till de idéer som förkroppsligas i vårt språk.¹⁵ För att förstå representation som fenomen följer följaktligen en diskussion kring begreppet, vilket sedan utmynnar i en presentation av de två ovan nämnda förståelserna för den politiska representationens innebörd.

¹⁵ Pitkin, s. 1. & Holmberg, s. 30f.

3.2 Representationsbegreppet

Att representera innebär enkelt uttryckt att fungera som ombud för personer, grupper eller intressen, samt att föra någon annans talan.¹⁶ Ett annat sätt att tolka det på är att något som är frånvarande görs närvarande genom att återspegla det i olika sammanhang.

För att personen eller gruppen som ska representeras verkligen ska känna sig representerade ligger det på representanterna att återge, spegla eller närvarandegöra det mest essentiella för just dem. Vad detta kan tänkas vara varierar då förväntningarna på representanten, eller mer precist, på aktören i sin roll som representant skiftar. Den avgörande frågan i valet av representationsdefinition är vad det är man vill återspegla. Att föra folkets talan är att agera i enlighet med vad de tycker och tänker. Detta kommer att i fortsättningen, och i ett politiskt sammanhang, definieras som *substantiell representation*. Att återspegla folkets sammansättning handlar istället om att de valda församlingarna är sammansatta så att de speglar det samhälle som valt dem. Detta innebär, enkelt uttryckt, att sociala attribut såsom kön, religion, geografisk härkomst, yrkesgrupper och åldersgrupper, finns representerade hos skaran förtroendevalda. Det är således fråga om en slags *deskriptiv representation*.¹⁷

3.2.1 Deskriptiv representation

Den deskriptiva representationen benämns ofta i termer av social representation, eller i fall då man framför allt fokuserar på könsskillnader, som jämlikhetsrepresentation.

Lenita Freidenvall menar att det finns framför allt tre argument till varför jämlik representation är viktig. I rättvisans namn utgör kvinnor hälften av befolkningen och bör därför representeras med lika stor andel i politiken. Samma argument kan användas för åldersgrupper, invånare med utländsk bakgrund, och andra sociala grupper. Därtill hävdas att dessa gruppers intressen inte tas tillvara av andra än just de som tillhör denna gemenskap, och en frånvaro av

¹⁶ Nationalencyklopedin. www.ne.se/representation

¹⁷ Pitkin, s. 73. & Johansson, Emil & Berggold, Joa, *Jämställd representation 2013*, LO, 2013 s. 10.

representation är därmed en försvagning av folkviljan. Slutligen poängteras att olika sociala grupper får skilda erfarenheter genom livet som inte tillvaratas då dessa utesluts från beslutsfattandet.¹⁸

Argumenten mot deskriptiv representation är flera, varav det kanske starkaste går ut på att personer inte bör ingå i beslutsfattande organ enbart som representanter för det sociala attribut som man menar behövs. Med andra ord bör exempelvis kvinnor eller utlandsfödda inte utöva politiskt inflytande och agera representant enbart utifrån det faktum att de är av ett visst kön eller härkomst. Frånvaron av dessa attribut i ett beslutsfattande organ kan dock tolkas som ett avståndstagande eller ointresse att upprätthålla rättvisan och tillvarata olika erfarenheter.

3.2.2 Substantiell representation

Den substantiella representationen fokuserar på principen om att väljarkårens värderingar, inte sociala sammansättning, ska representeras. Det bygger på principen att man som väljare ska kunna rösta på det parti, eller den person, som står för de idéer, värderingar och intressen som man föredrar. Därefter ska man som väljare kunna lita på att det är denna politik som kommer att föras, oavsett vilka egenskaper de enskilda politikerna har.

Argumenten mot denna representationsförståelse kan härledas till de som menar att inneboende spänningar och känslan av ojämlikhet skapas då beslutsfattarna består av en homogen social grupp. Trots att folkets idéer speglas hos dessa, kan det upplevas som svårt för folket att känna sig representerade då dessa personer har erfarenheter som samhällsmedborgare som enbart finner motsvarighet hos en begränsad skara väljare. Frånvaron av substantiell representation i beslutsfattande organ skulle dock innebära att beslutsfattare väljs utifrån egenskaper och attribut, inte ideologi och politisk övertygelse.

¹⁸ Freidenvall, Lenita, *Vägen till varannan damernas*, 2006, s. 33f.

4 Teori

Med utgångspunkt i de två skilda tolkningarna av representationsbegreppet kommer jag att i det följande introducera läsaren till tre olika teoretiska utgångspunkter för analys av politisk representation. Den första går att finna på en övergripande nivå och behandlar politikerrollen som en aktör som förespråkar ett visst demokratiskt system. På systemnivå används därmed *normativ demokratiteori*.¹⁹

Den andra teorin fokuserar istället på den enskilde aktören som *rollrepresentant* inom en demokrati. Denna kommer i större omfattning att återknyta till begreppsdefinitionerna presenterade i föregående kapitel. Dessa roller grundar sig i relationen mellan representanten och de representerade och speglar olika sätt som den förtroendevalda kan tolka sitt uppdrag på gentemot sig själv, sina väljare och sitt parti.

Slutligen kommer jag att argumentera för en tredje teori som angriper representation på ett mindre statiskt, och istället dynamiskt, sätt. Däri argumenteras för att representation är en process av ansvarstagande och ansvarsgivande, inte enbart en fixerad roll.²⁰ Denna teori går under namnet *shape shifting representation* och kommer att översättas till *rollbytarrepresentation* (min översättning).²¹

Syftet med dessa teoretiska utgångspunkter är att lägga en grund för en analys och påföljande diskussion kring representation utifrån de redan definierade begreppen. Jag menar att det är fördelaktigt att studera representation på såväl system- som aktörsnivå för att komma åt komplexiteten, och flertydigheten, i begreppet.

¹⁹ Holmberg, s. 44.

²⁰ Saward, Michael, *Shape Shifting Representation*, 2012a, s. 8.

²¹ Saward, Michael, *Shape Shifting Representation. Draft version*. 2012b: s. 1ff.

4.1 Normativ syn på demokrati

Den normativa demokratiteorin vill göra gällande att studier av politiskt agerande härrör från politikernas syn på hur en demokrati bör fungera. Relationen mellan de representerade och representanten å ena sidan, och partiet och representanten å andra sidan, är viktig. Utifrån den relationen kan vi förstå hur de förtroendevalda positionerar sig som aktör i ett demokratiskt system. Den folkvalde representantens sätt att tolka och genomföra sitt uppdrag på ska i det ljuset betraktas som ett ställningstagande för en, i detta fall representativ, demokratimodell.²² Nedan följer de tre olika roller som teorin föreslår att representanten kan tillskrivas utifrån demokratimodellerna.

4.1.1 Partidemokrat

Inom ett partidemokratiskt system förväntas partierna presentera partiprogram som de ämnar genomföra då valet ägt rum. Folket tar på så vis ställning till partiprogrammets innehåll och lägger sin röst på det parti som lanserar det bästa programinnehållet.²³ Detta partistyrda system kallas med ett engelskt ord för *Responsible Party Model*. Följande citat åskådliggör ännu tydligare modellens kärna:

“ (...) at the next election the people decide whether they approve of the general direction the party in power has been taking- in short, whether their wants are being satisfied. If the answer is yes, they return that party to the power; if the answer is no, they replace them with the opposition party.”²⁴

Representantens roll i en partidemokrati är att följa partiprogrammet och genomföra så mycket som möjligt av dess föreslagna åtgärder. Strikt tolkat

²² Held, David, *Models of Democracy*, 2006, s. 6.

²³ Holmberg, s.10-11.

²⁴ Ranney, Austin, *The Doctrine of Responsible Party Model: Its Origins and Present State*, 1954: s. 12.

är politikern och partiet bundna av sina vallöften då de vunnit sina mandat genom dessa. Vid en bredare förståelse av partidemokratens funktion har vi även i åtanke hur politikern agerar i situationer som står utanför själva partiprogrammet, nämligen omröstningar och övrigt dagligt arbete. Även här förväntas hen att följa partiets rekommendationer och ställningstaganden, vilket innebär att vara hängiven partilinjen. Den politiker som förespråkar the Responsible Party Model kan därmed benämnas *partidemokrat*.²⁵

4.1.1 Deltagardemokrat

Dagens deltagardemokrater är de som kanske mest av alla värnar om det demokratiska arvet av *folkstyre* då de mer än andra betonar kärnan i det demokratiska systemet – nämligen folkets makt att besluta i frågor som rör dem.²⁶ Deltagardemokraterna menar således att folkligt politiskt deltagande skapar bättre resultat då det leder till ökad kompetens och ansvarskänsla hos väljarna. Med andra ord räcker det inte att enbart godkänna eller underkänna politiken i efterhand, utan också att kontinuerligt vara en del av beslutsfattandet. Somliga menar dessutom att ett offentligt samtal även minimerar risken för att egenintressen och korrupcion påverkar politiska utfall.²⁷ Politikerns uppgift som *deltagardemokrat* är att rådfråga folket inför politiska beslut och ta ställning för deras åsikter vid eventuella motsättningar. Det är med andra ord folkets röst som avgör politikens utfall.

²⁵ Holmberg, s.10-11.

²⁶ ibid s. 8.

²⁷ ibid. s. 13-14.

4.1.2 Ansvarsdemokrat

Kritiker till partidemokrati och deltagardemokrati lyfter gärna fram ansvarsutkrävande i efterhand och effektivitet som huvudsakliga argument för sin demokratimodell. De menar att ett alltför stort folkligt deltagande hotar ett stabilt styre och ett starkt ledarskap, samt att total partihängivelse begränsar den enskilda politikerns handlingsutrymme. Legitimiteten i modellen uppstår istället då folket deltar genom att rösta på ett parti (eller kandidat) och sedan belönar eller bestraffar dessa i nästa val beroende på hur nöjda de är med deras arbete under den senaste mandatperioden. På så vis förväntas inte väljarna ta del av partiprogram i lika stor utsträckning, utan rösta för eller emot partier beroende på hur de har agerat, inte vad de lovat. I och med detta ligger betoningen alltmer på de enskilda politikerna.

Som ansvarsdemokrat har du alltså folkets mandat att på egen hand fatta beslut och agera såsom du anser vara lämpligast. Om man ser rösträtten i ett längre tidsperspektiv är det uppenbart att folkligt deltagande är en förutsättning inom denna modell, men att den begränsas till valdagen. Ett ytterligare argument kan vara att politikerna bör ta hänsyn till folkets vilja om de vill bli omvalda, vilket indirekt ökar folkstyret i viss mån.²⁸

4.2 Rollrepresentation

Den normativa demokratiteorin kan kritiseras för att vara en alltför snäv teoretisk referensram som ger sken av att politiker sätter sig själv i relation till ett önskvärt demokratisystem inför enskilda situationer. I syfte att förstå representation i det dagliga arbetet är det nödvändigt att se till hur den enskilde politikern själv upplever vad hennes uppdrag går ut på, och vad hennes roll som representant innebär. Trots att det finns vissa likheter mellan dessa teorier flyttar vi nu fokus, från att se på politikern som en sorts demokratiföreträdare till att istället se dem

²⁸ Holmberg, s. 12.

utifrån tolkningar av representationsrollen i sig själv. Det handlar således om olika sätt att upprätthålla politisk legitimitet som aktör.

Utgångspunkten inom rollrepresentationsteorin är att studera representation utifrån relationen mellan väljarna, partier och representanten.²⁹ De tre roller som presenteras nedan synliggör hur representanter ser på sin roll med hänsyn till denna relation. Rollerna härrör från representationsprinciper, varav roller och principer ska förstås som samma sak.

4.2.1 Partipolitikern

Som partipolitiker anser man att den politiska legitimiteten härrör från det faktum att väljarna röstat på ett parti som vunnit mandat och tilldelat vissa politiker representativa uppdrag. Det anses därmed viktigt att de valda representanterna och det parti de tillhör håller samman i ideologiskt laddade frågor för att skapa en stabil politisk grund. Denna grund går ofta under benämningen partilinjen. Att följa partilinjen förstås här som att välja partiprincipen före andra principer och på så vis vara lojal mot den gemensamma politiken.³⁰

Att välja partiprincipen kan delvis motiveras med att väljarna tagit ställning till partiets partiprogram och att det räcker som grund till varför representanterna bör följa just detta.³¹

4.2.2 Väljarpolitikern

Relationen mellan representanterna och de som representeras, hävdar somliga, är den viktigaste byggstenen i syfte att uppnå god representation.³² Om de folkvalda inte för folkets talan, är det således möjligt att ifrågasätta

²⁹ Kristiansen, Flemming, *Regionpolitiker i praxis*, 1999, s.22f.

³⁰ Gilljam, Mikael, et al, "Representationsprinciper i riksdag och kommuner", *Folkets representanter* (red Brothén & Holmberg) 2010, s.36-37. & Skoog, s. 15.

³¹ Skoog, s. 15.

³² Gilljam, et al, s. 15.

det demokratiska systemets legitimitet. För att kunna representera folket krävs dock att representanten, tillika politikern, känner till folkets faktiska positionering i olika politiska frågor.

Den som väljer att följa väljarprincipen lyssnar därmed till folkets röst i första hand och agerar därefter utifrån deras åsikter. Inom väljarprincipen går den folkliga opinionen före både det egna omdömet och partiets positionering.³³

4.2.3 Förtroendepolitikern

En folkvald representant bör alltid följa sitt eget samvete. Att handla emot det egna samvetet är att svika både sig själv och sina väljare. Så skulle Edward Burke och andra anhängare av förtroendepincipen kunna motivera varför just denna princip är att föredra framför parti- och väljarprincipen.³⁴

Om man väljer förtroendepincipen så väljer man att i första hand lyssna på sitt eget omdöme, magkänsla eller idé. Förtroendemannen agerar på folkets mandat men följer sitt eget moraliska rättesnöre. Detta innebär att olika personer väljer att tolka sin roll på skilda sätt, då deras preferenser inte är desamma. Detta ställningstagande kan motiveras med att representanterna kan luta sig på folkets förtroende eftersom de fått sin förtroendepost tilldelat sig på deras nåder. Dessutom kan det vara en fördel att individen följer sitt eget samvete istället för att riskera att bli alltför påverkad av yttre omständigheter, lobbyism och politiska påtryckningar av olika slag.³⁵

³³ Gilljam, et al, s. 36-37. & Skoog, s. 15.

³⁴ Gilljam, et al, s. 36.

³⁵ Gilljam, et al, s. 36-37. & Skoog, s. 15.

4.1 Rollbytarrepresentanten

Att kategorisera politiker som aktörer inom en viss roll är vanligt inom representationsforskningen.³⁶ På så vis skapas så kallade idealtyper, eller ytterligheter, av representanterna utifrån vilket vi kan förstå deras funktion.³⁷ Det kan vara av användning för att inte minst på ett överskådligt sätt begripa deras handlande och ställningstaganden. Michael Saward menar att forskningen överbetonat dessa roller och på så vis förbiset den dynamiska aspekten av representation, till fördel för statiska förståelser. Han menar istället att representation bör studeras utifrån vad den *gör*, inte vad den *är*. Kritiken riktar sig emot en generell linjär betraktelse av representationen som säger att den enskilde representanten är tydlig och lättbegriplig i alla lägen. De roller som representanter tilldelats, menar Saward, ska inte betraktas som roller, utan som *resurser* som politikern i detta fall kan använda i syfte att stödja sitt anspråk på att vara en representant.³⁸

I teorin om rollbytarrepresentation handlar representation om en dynamisk process inom vilka krav ställs, och anspråk görs, på och mot representanten och de representerade, om vartannat. Då dessa krav skiljer sig åt mellan olika personer och situationer kan, och måste representanten anpassa sig utifrån dessa. Detta kan förstås, om man så vill, som att personen i fråga ”byter roller”. Om roller således betraktas som resurser, blir det lättare att förstå hur dessa utnyttjas i syfte att uppnå de utsatta målen för olika representativa uppdrag. Saward vill därmed göra gällande att studier om representation bör fokusera på skiftandet mellan dessa roller/utnyttjandet av dessa resurser för att förstå det representativa arbetet; återigen fokusera på vad representanten *gör*, inte vad den *är*.³⁹

³⁶ Kristiansen, s. 21. & Saward, 2012a: s. 8-9.

³⁷ jmf. Esaiasson, Peter, et al, *Metodpraktikan* 2012, s. 139-141.

³⁸ Saward, 2012a, s. 10-11.

³⁹ Saward, 2012a, s. 2-5.

5 Analys

I det följande presenteras en sammanställning av svensk politisk representation i stora drag. Den smalnar sedan av till att beröra rollrepresentation mer specifikt. För att följa studiens inledande struktur kommer jag att till en början presentera empiri utifrån de två olika förståelserna för representationsbegreppet, deskriptiv respektive substantiell representation. Därefter redogör jag för en sammanställning av genomförda intervjuer med aktiva och före detta aktiva politiker på olika politiska nivåer. Det statistiska underlaget används för att ge en bild av representationstrender över tid, medan intervjuerna främst ger oss en inblick i det representativa uppdraget i praktiken. Därtill kommer intervjumaterialet användas i syfte att öka förståelsen för varför politiska representanter agerar som de gör, samt hur de tolkar sitt uppdrag.

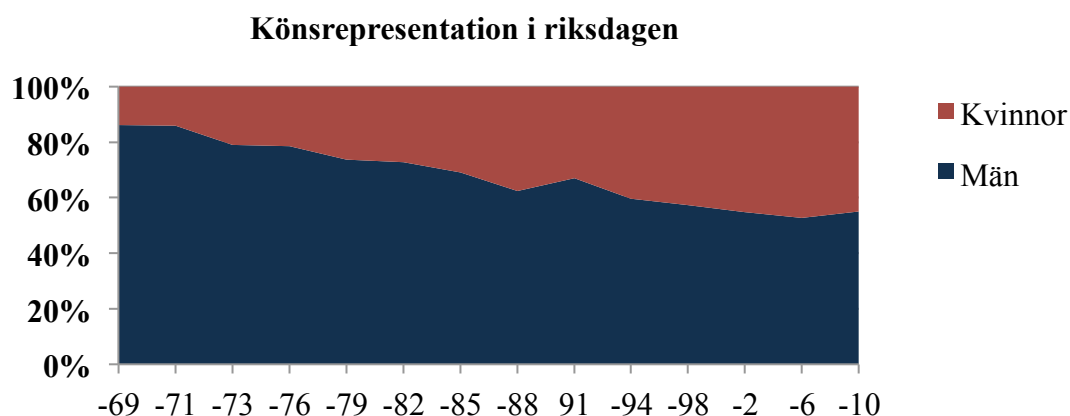
För att kunna behandla empirin på såväl system- som aktörsnivå kommer jag sedan att dela in min analys efter de tre teorier som presenterades i föregående kapitel.

5.1 Jämlik representation en självklarhet (?)

Den sociala, eller deskriptiva, representationen tar i första hand hänsyn till representation av kön, ålder och ursprung. Därav är det också dessa egenskaper som analysen kommer att fokusera på. Det svenska folket och de svenska politikerna menar att det är viktigt, eller mycket viktigt, med en jämn könsfördelning i riksdagen. Sannolikt gäller detta även beslutsfattare på lokal och regional nivå.⁴⁰ Det främsta motivet till detta synes vara att riksdagens sammansättning bör avspegla de viktigaste sociala grupper.⁴¹ Vi ska nu se om detta också visar sig i statistiken.

Utgångspunkten för god deskriptiv representation är att gruppen förtroendevalda bör bestå av lika stora andelar kvinnor, utlandsfödda, samt de olika åldersgrupperna som befolkningen gör. Jag kommer därför att jämföra befolkningsstatistik med statistik över förtroendevalda i såväl riksdag, landsting och kommuner i modern tid.

Vad gäller könsrepresentation, eller jämlik representation, utgår jag ifrån att kvinnor respektive män utgör 50 procent vardera av den totala befolkningen. Utifrån det antagandet borde vi således kunna förvänta oss att kvinnor utgör 50 procent av de förtroendevalda i riksdag och landsting såväl som kommun.

Figur 1: Könsrepresentation i riksdagen, år 1969-2010 (procent).

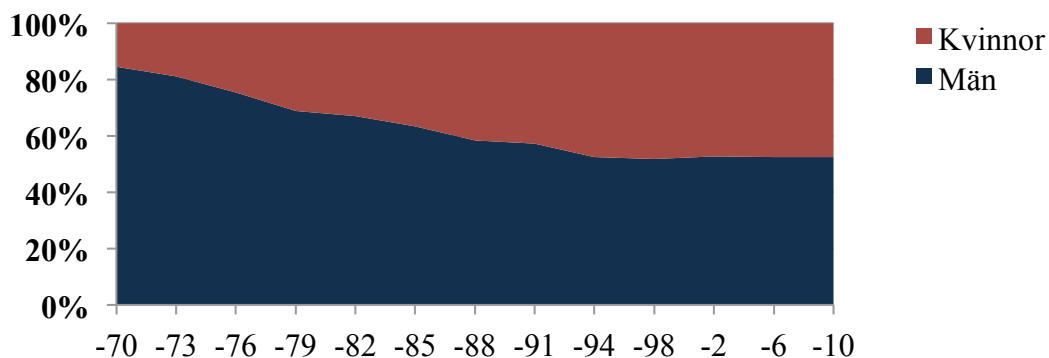
Källa: SCB: Allmänna val, nominerade och valda. Riksdagsval 1922-2010. Valda efter kön

⁴⁰ Wängnerud, Lena, *Åsikter om jämn könsfördelning i riksdagen*, 2009, s. 3f.

⁴¹ Wängnerud, s. 233.

Resultatet visar att männen varit klart överrepresenterade över tid på samtliga politiska nivåer. Trenden har dock gått i mer jämlik riktning vilket innebär att kvinnorepresentationen stadigt ökat. År 1970 hade Sveriges kommuner 86 procent män jämfört med 57 procent år 2010.

Könsrepresentation i landstingen

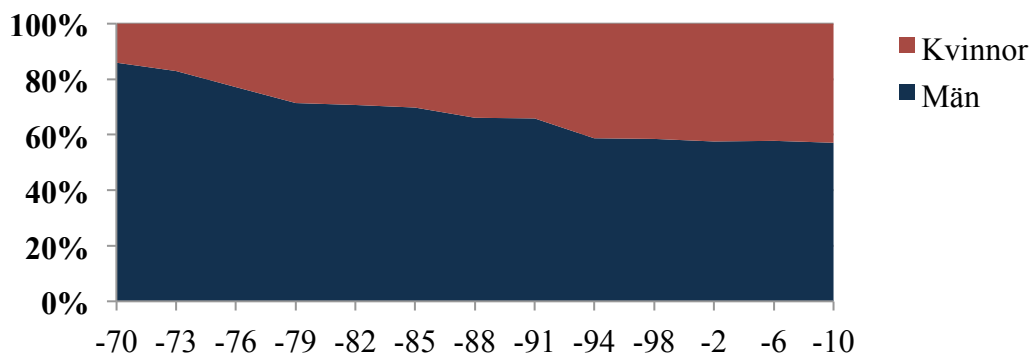

Figur 2: Könsrepresentation i landstingen, år 1969- 2010 (procent).

Källa: SCB: Allmänna val, nominerade och valda. Landstingsfullmäktigvalen 1970-2010. Valda efter kön

Landstingen hade 84,5 procent män vid samma tidpunkt, och visar år 2010 att representationen är mycket nära jämlik; 52,5 procent män och 47,5 procent kvinnor. Riksdagen visar över tid en mindre jämlik könsrepresentation med 86,2 procent män år 1969 och 55 procent män vid mätningen år 2010.

Könsrepresentation i kommunerna

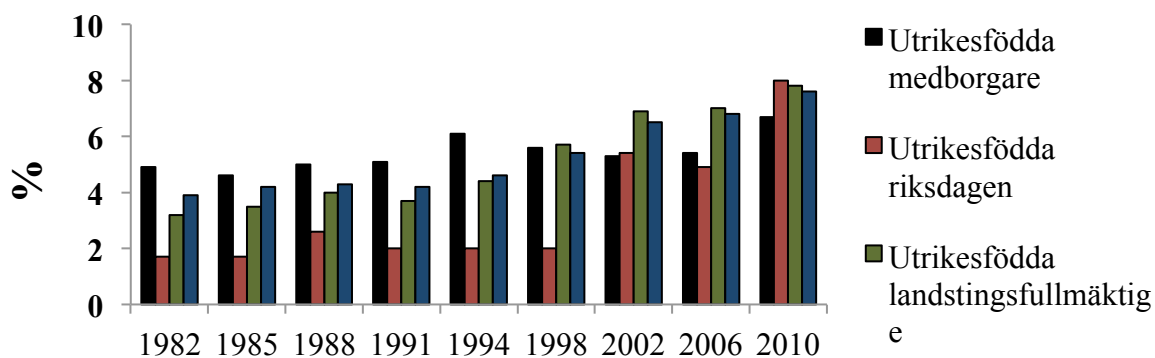

Figur 3: Könsrepresentation i kommunerna, år 1970-2010 (procent).

Källa: SCB: Allmänna val, nominerade och valda. Kommunfullmäktigevalen 1970-2010. Valda efter kön

Trenden i både riksdag, landsting och kommun har de senaste 40 åren gått mot en mer jämlik fördelning av förtroendeposter och därmed mer jämlik representation av kön. På samtliga nivåer har kvinnors representation ökat så gott som varje år, med två tydliga trendbrott; vid årsskiftet 1980, samt årsskiftet 1990. I statistiken över riksdagens fördelning av förtroendeposter synes därutöver att år 2006 innebar att trenden med mer kvinnor i parlamentet bröts och andelen män ökade på nytt, från 52,7 procent till 55 procent. Andelen kvinnor har under de senaste tjugo åren, trots den positiva utvecklingen, knappt kommit över 45 procent. Enbart i landstingen har man lyckats uppnå 47- 48 procent kvinnorepresentation.

Den procentuella fördelningen av förtroendeposter vad gäller ursprung visar mer jämlik representation. I det följande visas hur andelen utrikesfödda ledamöter i riksdag, landsting respektive kommuner mäter sig mot andelen utrikesfödda i den totala befolkningen, eller mer precist den totala andelen medborgare. Statistiken visar fördelningen mellan år 1982 och 2010. Även här utgår jag ifrån att andelen utrikesfödda medborgare bör vara lika stor som andelen utrikesfödda förtroendevalda politiker för att uppnå jämlikhet.

Figur 4: Andelen utrikesfödda medborgare jämfört med andelen utrikesfödda politiker i riksdag, landsting och kommuner (procent).

Källa: SCB: Demokratistatistik - allmänna val, nominerade och valda.

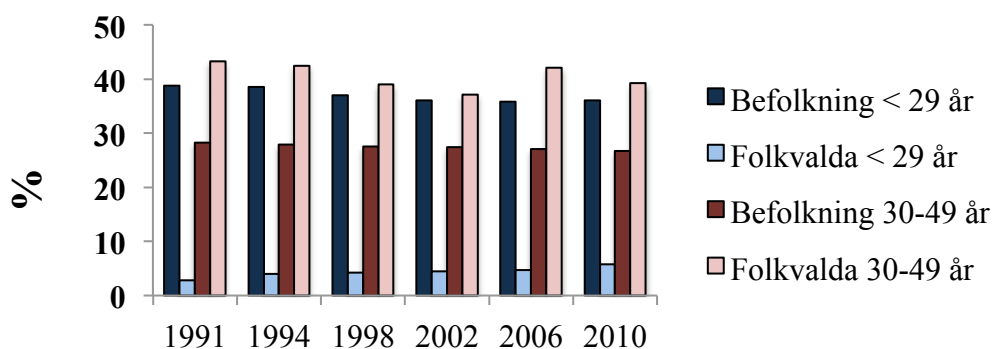
SCB: Demokratistatistik 2008

SCB: Demokratidatabasen 1998 - 2008

Alltjämt sedan år 1982 fram till 1998 har de utrikesfödda medborgarna varit avsevärt underrepresenterade på samtliga politiska nivåer. Den utrikesfödda befolkningen har under tiden mellan 1982- 2010 legat på omkring 5-7 procent av det totala antalet medborgare. Jämlik representation uppnåddes inte förrän år 1998 då landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige

ernådde likvärdiga procentuella siffror. Under samma tid nådde riksdagen enbart omkring 2 procent. Det synes dock som att år 1998 var den tid då störst förändring skedde i detta avseende; både kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige hade i stort sett, och till och med mer, andel utrikesfödda än Sveriges totala medborgare. Sedan år 1982 har andelen representanter födda utanför Sverige ökat och kurvan pekar på en mer jämlik representation av denna grupp. Från och med år 2002 har samtliga beslutsfattande organ på såväl lokal, regional och nationell nivå haft större andel utrikesfödda än befolkningssammansättningen. Två årtal bryter däremot trenden av ökad representation av utrikesfödda under studiens tidsomfång, nämligen år 1991 och 2006. Intressant nog sjönk representationen av kvinnor i kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige och riksdag samma år.

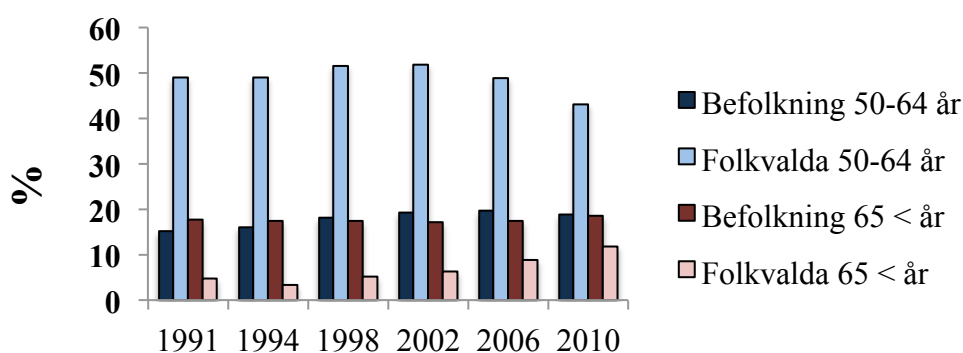
Studien av den deskriptiva representationen utgörs slutligen av olika åldersgruppers representation i skaran av folkvalda politiker. Åldersstatistiken är uppdelad i två tabeller, varav den första visar en jämförelse mellan andelen personer i åldersgruppen – 29, samt 30-49 hos befolkningen och de folkvalda politikerna. Tabell två visar sedan samma jämförelse i åldersgrupperna 50-64 samt 65 och uppåt. I dessa uträkningar är de folkvalda i såväl riksdag, som landsting och kommun sammansatt till en grupp. Det går därmed inte att utläsa eventuella skillnader dem emellan.

Figur 5: Andelen personer inom åldersgruppen - 25 år, samt 30-49 år. Jämförelse mellan befolkning och folkvalda, år 1991-2010 (procent).

Källa: SCB: Valda i riksdagsval, andelar i procent efter kön, parti, ålder och valår
 SCB: Valda i landstingsfullmäktigval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår
 SCB: Valda i kommunfullmäktigval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår.

Den yngre befolkningen är klart underrepresenterade i de beslutsfattande organen på både kommunal, regional och nationell nivå. Det ska dock tas hänsyn till att den yngre delen av första åldersgruppen är för unga för att inneha ett politiskt uppdrag. Även så, om befolkningssiffran halveras i den första åldersgruppen är den ändå underrepresenterad, med omkring 20 procent av befolkningen i jämförelse med 3 procent av beslutsfattarna på 90-talet, till 5 procent vid den senaste mätningen. Åldersgruppen 30 -49 år utgör omkring 26-28 procent av den totala befolkningen och har samtidigt visat på representationsandelar på omkring 40 procent. Under den 20 års-period som studien en gjord pendlar siffrorna från strax under till strax över fyrtio procent, och det är därmed svårt att utläsa någon tydlig trend i någon riktning.

Figur 6: Andelen personer inom åldersgruppen 60-64 år, samt 65+ år. Jämförelse mellan befolkning och folkvalda, år 1991- 2010 (procent).

Källa: SCB: Valda i riksdagsval, andelar i procent efter kön, parti, ålder och valår
 SCB: Valda i landstingsfullmäktigval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår
 SCB: Valda i kommunfullmäktigeval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår.

Vad gäller de övre åldersgrupperna är det tydliga siffror; åldersgruppen 50-64 år har vuxit aningen under den studiens 20 års-period och motsvarar omkring 15-20 procent av den totala befolkningen. Samma grupps representation i de beslutsfattande organen kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige och riksdag är betydligt högre; konstans omkring 50 procent. De senaste årens mätningar visar dock att denna grupps andelar minskat något.

Slutligen består den sista åldersgruppen med 65-åringar och äldre av omkring 17-18 procent av den totala befolkningen under hela studien. Deras representation i de beslutsfattande organen har dock ökat under samma tid, och gått från 5 procent i början av 90-talet till närmare 10 procent år 2010.

Studien av åldersrepresentation visar att den yngsta och äldsta åldersgruppen över tid varit underrepresenterade men fått ökade andel poster under de senaste 20 åren. Personer i åldern 30- 65 har under samma period varit avsevärt överrepresenterade. Då de yngsta och äldsta grupperna fått mer mandat har naturligtvis den mellanliggande åldersgruppen fått färre, vilket visar på att representationsstatistiken går, om än sakta, åt en mer jämlik åldersrepresentation. Viktigt att ha i åtanke är att de åldrar som är överrepresenterade också kan sammanfattas som den mest "arbetsföra åldern, då personer under 30 år antas studera, flytta och bilda familj i högre utsträckning- omständigheter som kan förväntas påverka huruvida man har möjlighet att vara aktiv inom politiken. Därutöver kan personer över 65 år förväntas att avsluta sin arbetskarriär och i mindre utsträckning vara politisk aktiva, och ännu mindre, inneha heltidsarbeten som politiker.

Sammanfattningsvis kan den deskriptiva representationen sägas gå åt en mer jämlik representation, både vad gäller kön, ursprung och ålder. Kvinnorepresentationen har ökat, liksom andelen utrikesfödda politiker. Andelen unga och äldre ökar i minskad utsträckning.

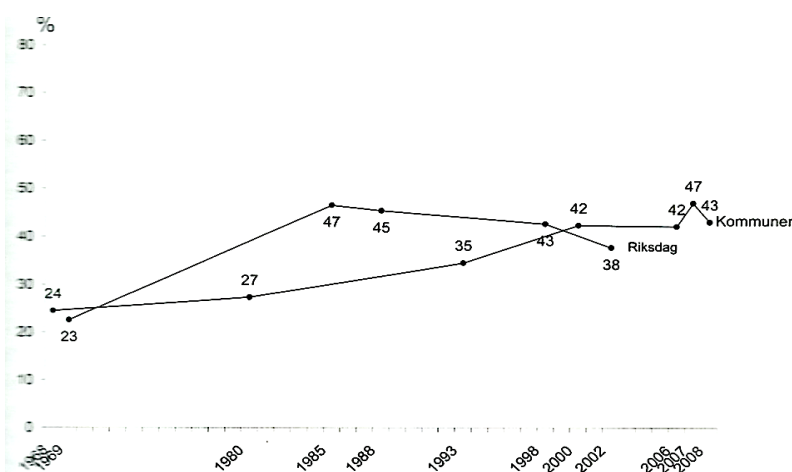
Tillsammans kan detta förstås som att deskriptiv representation är relevant och att de politiska partierna generellt strävar mot en ökad jämlik representation.

Detta går hand i hand med att både politikerna och folket tycker att jämlik representation är viktigt. Vad som kan tyckas vara förvånande är dock att kvinnors representation förblivit under 50 procent-strecket på samtliga politiska nivåer ändå sedan 1969, och att den positiva trenden mot ökad jämlikhet i detta avseende stannat av.

5.2 Partipolitik och paradoxer

Då man bortser från den yttre representationen, förstådd utifrån deskriptiva egenskaper, härleds man till de inre och mer substantiella motsvarigheterna såsom ideologi, idéer och värderingar. Ett sätt att studera detta är att titta på hur relationen mellan representanterna och de representerade tar sig form, med andra ord hur politikern tolkar och upplever sin roll gentemot väljarna och partiet. Med en rollteoretisk utgångspunkt, där rollen som förtroendevald politiker är i fokus, tydliggörs denna relation.

Projektet ”Riksdagsundersökningarna i Sverige” utmynnade i en sammanfattning av riksdagspolitikernas representationsprioriteringar under en 40års-period. Vid inte mindre än 8 tillfällen mellan år 1968 och 2008 tillfrågades politiker hur de ansåg att man bör agera i ett läge då den förtroendevaldas egen uppfattning inte samstämmer med väljarkåren respektive partiets.⁴² En av undersökningarna jämför detta med resultatet från samma frågeställningar riktade till kommunfullmäktigepolitiker, och resultatet ger vid handen att det är allra vanligast att riksdagspolitiker, liksom kommunpolitiker, anser att partilinjens bör prioriteras.

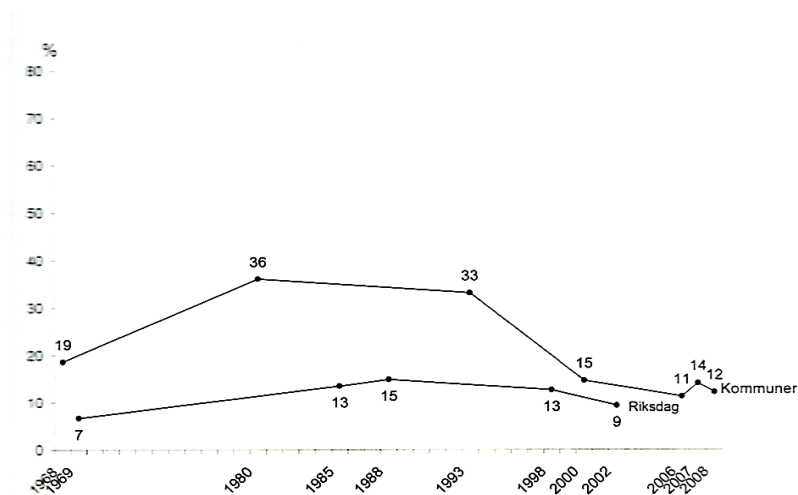

Figur 7: Partiprincipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andel ledamöter som föredrar partiprincipen framför förtroendeprincipen och väljarprincipen (procent).

⁴² Riksdagsundersökningarna. Riksdagens jubileumsfond. www.rj.se

Partilinjens övertag har dessutom ökat med tid, från omkring 23-24 procent på 1970-talet till upptill 50 procent hos riksdagsledamöter år 1985 och slutligen 38-45 procent efter år 2000.

Partiprincipens övertag bekräftas även i en undersökning från år 1999 presenterade i den statliga offentliga utredningen ”Demokratiutredningen” där 75 procent av de tillfrågade riksdagsledamöterna ansåg att det var mycket viktigt att föra fram partiets politik, att jämföra med 45 procent som menade att det är lika viktigt att föra fram valkretsens eller enskilda väljares åsikter.⁴³

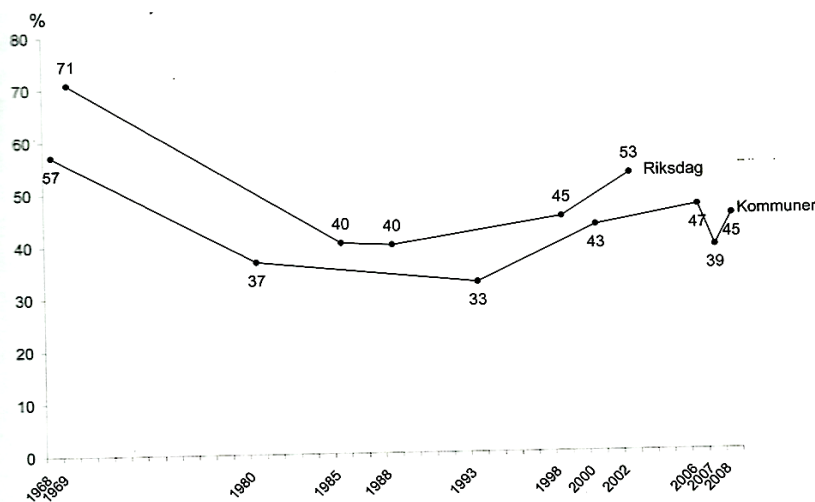
Figur 8: Väljarprincipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andelen ledamöter som föredrar väljarprincipen framför partiprincipen och förtroendepincipen (procent).

Att föredra att följa väljarnas linje vid politiska vägkorsningar förstås här som att välja väljarprincipen. Detta normativa ställningstagande är den som visat mest skillnad mellan lokala och nationella politiker över tid. Kommunpolitiker har i större utsträckning ansett att man bör välja att följa folkets linje när åsikterna mellan partiet och väljarna går isär. Sedan år 2000 har andelen väljarpolitiker minskat på båda politiska nivåerna, till att ligga på omkring 9-14 procent under de senaste 15 åren, vilket är en tredjedel av andelen kommunpolitiker som valde denna princip för 30 år sedan.

⁴³ Holmberg, s. 44.

Riksdagsundersökningarna i Sverige och Demokratiutredningen visar hittills på liknande resultat; ett generellt övertag av partipolitiker över tid, samt en modest andel väljarpolitiker för omkring 15-20 år sedan. De senaste siffrorna har dock sjunkit betydligt sedan Demokratiutredningen år 1999.

Den andel politiker som anser att man bör följa sin egen övertygelse då åsikterna mellan väljare och parti går isär har också under de senaste 40-50 åren varit väsentlig; på 1970-talet var anhängarna av förtroendepincipen större än andelen uttalade partipolitiker, för att sedan mötas på omkring 40-50% från 80-talet och framåt.⁴⁴

Figur 9: Förtroendepripcipens utbredning i riksdag och kommunfullmäktige, år 1968-2008. Andel ledamöter som föredrar förtroendepripcipen framför partipripcipen och väljarpripcipen (procent).

Normativa undersökningar gjorda på svenska politiker presenterar således ett tudelat resultat där samtliga representationsprinciper i varierande utsträckning prioriteras, dock med ett generellt partiprincipiellt övertag följt av förtroendepripcipen och slutligen väljarpripcipen. Detta tyder på att alltfler förtroendevalda på såväl nationell som lokal politisk nivå anser att man borde följa partiet eller sin egen övertygelse vid svåra politiska vägskäl. Andelen som anser att man i första hand bör agera utifrån väljarkårens vilja har åtminstone halverats. Detta säger oss dock inte nödvändigtvis att det är efter dessa pripciper som politikerna *faktiskt* agerar. Om vi i första hand jämför resultaten från denna undersökning med resultat från omröstningar i parlamentet uppenbarar sig en

⁴⁴ Gilljam, et al, s. 38 & 42-47.

paradox; det är ovanligt att politiker frångår partilinjen vid omröstningar. Trots att en betydande andel politiker menar att man bör rösta efter egen övertygelse, alternativt följa väljarnas linje, är det sällan detta sker.⁴⁵

Om vi ser på politiskt representation som något mer än att enbart rösta i sakfrågor förstår vi lättare det politiska arbetets komplexitet och representationsprincipernas flertydighet. För att komma åt politisk representation utanför plenisalar och omröstningar bör man se på hur politikerna faktiskt agerar på fältet. De som exempelvis menar att politikeruppdraget i första hand är kopplat till representationen av väljarkåren kan förväntas att i större utsträckning initiera kontakt med väljarna och inbjuda till dialog med folket. Riksdagsundersökningarna från år 2002 ger belägg för att det finns ett samband mellan praktiskt arbete och normativt ställningstagande. Studien visar att anhängare av partiprincipen är de som allra mest etablerar kontakt med olika aktörsgrupper inom och utanför den politiska organisationen. Väljaranhängarna gör detta i mycket liten omfattning. Istället visar det sig att politiker som anser att man bör rådfråga folket inför viktiga politiska beslut också är de som har mest kontakt med enskilda medborgare i sitt politiska arbete. Anhängare av förtroendepripcipen, slutligen, har liten eller mycket liten, kontakt med såväl väljare och andra aktörsgrupper.⁴⁶ Därtill visar en undersökning på kommunfullmäktigeledamöter i 60 kommuner mellan år 2007-2008 att förespråkare för partiprincipen anser att det är viktigast ”att genomföra det egna partiets program”, medan de som föredrar väljarprincipen menar att det är viktigare ”att framföra önskemål och frågor som uppstår i lokalsamhället”. I relation till övriga ledamöter prioriterar förtroendepolitikern varken det ena eller det andra.⁴⁷

Sammanfattningsvis verkar det som att våra förtroendevalda politiker anser att man bör rösta efter partiet linje, alternativt följa sig egen övertygelse. Andelen väljarprincipiella politiker är relativt sett få. Trots detta röstar de allra flesta alltid såsom det är förväntat av partiet. Det finns således skillnader i hur man tycker att man bör rösta, och hur man faktiskt röstar.

⁴⁵ Gilljam, et al, s. 38 & Kristiansen, s.28. & Holmberg, s. 44.

⁴⁶ Gilljam, et al, s. 39ff.

⁴⁷ Gilljam, et al, s. 39ff.

5.3 Intervjuer

Jag har nu redogjort för normativa och praktiska ställningstaganden i politikernas vardag genom att presentera resultat från enkätundersökningar och studier gjorda på såväl kommun-, landsting- som riksdagspolitiker. På så vis har partiprincipens övertag fastlagts, samtidigt som en paradox uppenbarats sig; det normativa ställningstagandet för representationsprincip stämmer knappt till hälften överens med agerandet vid omröstningar. Jag har också presenterat statistiskt resultat över deskriptiv representation i Sverige och visat på trenden mot en mer jämlik representation.

Nedan följer en sammanställning av de intervjuer jag genomfört med fyra politiker på olika nivåer. Min förhoppning är att dessa intervjuer ska bringa mer klarhet i varför jämlikheten ökar, samt hur det kommer sig att politiker inte röstar som de anser att man borde rösta.

Mina intervjufrågor har i första hand berört ställningstaganden för de olika representationsprinciperna presenterade i detta arbete, liksom olika sätt att förstå rollen som politisk representant i ett demokratiskt system. Vi har dessutom angripit representationsbegreppet utifrån ett deskriptivt, liksom ett substantiellt perspektiv. Intervjupersonerna har fått motivera olika ställningstaganden och berätta vad som händer inom partiet om en politiker väljer att gå emot partilinjen, samt huruvida det finns olika situationer eller frågor inom vilka det är svårare eller lättare att göra detta.

Ett utmärkande drag i genomförda intervjuer är att samtliga intervjupersoner menar att balansen mellan de olika representativa uppdragen, det vill säga gentemot folket, partiet och sig själv, är ett dilemma. Som politiker framstår det som svårt, eller till och med omöjligt, att helt hänge sig åt enbart en sorts representation. Samtliga intervjupersoner betonar att makten, eller mandatet, på ett objektivt plan utgår ifrån folket och att det därmed finns ett krav på representation gentemot sina väljare. Det är dock inte alltid möjligt, eller ens önskvärt, att väljarna avgör i sakpolitiska frågor, menar somliga. Detta motiveras

med att de sällan har den insyn i politiska frågor som behövs för att kunna fatta viktiga beslut. Ofta är väljare intresserade av vissa lokala frågor som berör dem i sitt privata liv, eller stora ideologiska sådana, som inte är genomförbara i verkligheten.

Jag tolkar det som att mina intervjupersoner menar att det inte är möjligt att agera utifrån en viss demokratisyn såsom de är presenterade i detta arbete. Utgångspunkten för politiken är alltid folkets bästa, men vad som betraktas som 'bäst för farbror Nils, de sjuka eller de äldre' är inte upp till folket att avgöra. Hannah- Karin Linck poängterar att hon inför politiska beslut alltid frågar sig själv vad som skulle vara bäst för de olika berörda grupperna, och agerar sedan utifrån vad hon anser vara den bästa lösningen inom de konstitutionella ramarna och budgeten. Samtliga intervjupersoner nämner att ekonomin ofta är avgörande vid politiska beslut, vilket är svårt att motivera för medborgarna på annat sätt än att kommunen, regionen eller staten, inte har råd. Här nämns nedläggning av skolor, sjukhus och vårdavdelningar som exempel; Ingen verkar på ideologisk grund vilja lägga ner en akutmottagning eller vårdavdelning, men ibland är man illa tvungen.

Det framstår som att politiker i sitt arbete i valkretsarna har större möjligheter att informera folket, och kommunicera med väljarna, kring frågor som berör dem. Det gäller därmed, menar Britt Öhman, att vara modig som politiker och prata med folket. Kontakter med olika medborgargrupper sker i ökad utsträckning nu, jämfört med förr, menar hon. I slutändan verkar dock samtliga fyra politiker vara överens om att politiken är 'ett lagspel' och att man förväntas följa sitt partis offentliga linje. När jag frågar om de konsekvenser som tillkommer då en politiker väljer att gå emot sitt parti är svaren enhetliga; man bör alltid rösta med partiet, och om det är helt omöjligt är det otroligt viktigt att man meddelar detta i förväg så att partiet kan hantera denna situation. Skulle man inte tidigt flagga för att man inte kommer att kunna delta i den gemensamma politiken vid en omröstning och man oannonserat röstar emot det lagda förslaget ses detta som 'jäkligt dålig stil'. Konsekvenserna av ett sådant agerande skiljer sig åt, men exempel som tas upp är alltifrån utfrysning i partiet till att man mottar arga mail och telefonsamtal kort därefter. Flera nämner också att förtroendet för denna politiker således sjunker inom partiet och att man därmed inte får de uppdrag eller projekt man hade tilldelats om man röstat som partiet önskat. När jag frågar

intervjupersonerna vad ”partipiskan” är för något svarar alla att det består av ovan nämnda konsekvenser. Partipiskan är ett internt tryck, och ibland en konkret handling, som söker styra politiker att följa partiets politik i avgörande situationer.

Politikerna bekräftar att det finns frågor och förslag där man haft stora svårigheter med att acceptera den partipolitiska linjen. I sådana fall finns utrymme att övertala sina partikollegor på gruppmöten, samt arbeta för att lyfta frågan i valkretsen. Anette Åkesson beskriver det som att det är ’högt i tak fram till skarpt läge’. Bengt Silfverstrand och Hannah-Karin Linck betonar dock att politiken är ’ett lagspel’. I de fall då man som förtroendevald känner att man inte kan lägga på sitt samvete att rösta för ett visst förslag säger intervjupersonerna att man löser situationen genom att sjukskriva sig på omröstningsdagen eller finna en suppleant vid just det tillfället. Anette Åkesson betonar att man som politiker är framröstad i egenskap av att tillhöra ett visst parti och att man därmed bör agera utifrån den partipolitiska rollen. Det råder bred överenskommelse kring förslaget att den politiker som vid flertal tillfällena går emot sitt parti bör fundera över huruvida denne verkligen tillhör rätt parti, eller om hen ska vara politiker överhuvudtaget. För att tydliggöra att man som politiker i regel följer partilinjen vid omröstningar även om man är av en annan åsikt citerar Bengt Silfverstrand den tidigare socialdemokratiska statsministern Ingvar Carlsson:

”Man ändrar inte åsikt bara för att man tvingas byta linje”.

Det verkar också vara av avgörande betydelse huruvida det parti, eller den politiska allians, som man tillhör sitter på stor majoritet eller inte inför en omröstning. Alla intervjupersoner håller med om att det finns visst utrymme för att ’samvetsrösta’ då majoriteten är stor och ens röst inte riskerar att fälla förslaget. Återigen måste detta meddelas partigruppen i förväg. Det är dock otänkbart att fälla en budget, eller riskera att fälla ett förslag.

Slutligen tycks det för politiker finnas relativt stort utrymme för att driva sina frågor och följa sitt samvete, sina värderingar eller ideologier i det dagliga arbetet i valkretsarna. När det handlar om de olika uppdragen man som förtroendevald har gentemot partiet, väljarna, valkretsen, riksdagen eller sin politiska allians framstår det som att man kliver in i olika roller beroende på situation, majoritet och sin politiska ställning; ’Jag är samma person, men jag spelar olika roller’.

Vid frågan om olika sorters representation (substantiell och deskriptiv), och huruvida dessa är mer eller mindre viktiga är den genomgående responsen att jämlik representation är självklart och mycket viktigt. Intervjupersonerna hävdar att det är viktigt att beslutsfattarna är till andelen lika många kvinnor som män eftersom kvinnor utgör hälften av Sveriges befolkning. De är också överens om att spridning i ålder och ursprung är mycket relevant. De motiverar detta på olika sätt; somliga menar att det är av betydelse att hela befolkningen känner sig representerade i de beslutsfattande organen, medan andra snarare betonar att erfarenheterna från olika sociala grupper är positiva krafter inom en politisk organisation. Somliga partier lägger stor vikt vid att kvotera in kvinnor, unga och utrikesfödda i fullmäktige och riksdag, medan andra inte har officiell kvotering. Anette Åkesson poängterar dock att kvotering ändå görs, då stor spridning av människor bedöms som värdefullt.

6 Avslutande reflektioner

Inledningsvis ställde jag frågan ”Hur kan vi förstå politisk representation i Sverige?”. Ämnet berör relationen mellan väljare, parti och politiker på såväl en övergripande systematisk nivå, som en individinriktad sådan. Jag har utgått ifrån att representantens roll är en splittrad sådan, och att rollkonflikter uppstår som tvingar politikern att välja sida. I detta arbete har jag intresserat mig för dessa ställningstaganden och motiveringarna bakom dem. Nedan följer diskussion baserat på resultatet från studien, samt ett sammanfattat resultat.

6.1 Diskussion

Genom att beskriva representation som fenomen, liksom hur den tar sig form i den politiska vardagen, menar jag att vi kan öka förståelsen för det representativa demokratiska systemet, liksom individerna inom det – representanterna. En ökad förståelse för deras funktion kan bidra till att vi lättare förstår hur, när och på vilket sätt vi som medborgare blir representerade.

Den deskriptiva respektive substantiella representationsförståelsen föreslår att vi studerar representation utifrån yttre, eller inre faktorer. Inom deskriptiv, eller social, representationsforskning studeras huruvida sammanställningen av politiker i beslutsfattande organ speglar den sociala sammansättningen hos medborgarna.

Resultatet av studien tyder på att en jämlik representation av såväl kön, ålder och ursprung anses som viktigt av både folket och beslutsfattarna själva då gruppen beslutfattare bör återspegla medborgarnas sammansättning. Kvinnorepresentationen har ökat i en rak linje sedan 1960-

talet med två tydliga undantag, år 1990 och år 2006. Kvinnor har sedan början på 1990-talet tagit omkring 40-45% av platserna i de beslutsfattande organen. Aldrig har andelen kvinnor uppnått över 48% i varken riksdag, landsting eller kommun.

Inte förrän år 2002 kan vi se att representationen av utrikesfödda i både fullmäktige och riksdag uppnått samma siffror som andelen utrikesfödda i medborgargruppen. Sedan det året visar dock statistiken att andelen utrikesfödda är jämlikt, eller till och med överrepresenterad på samtliga nivåer. Vid en jämförelse över tid och mellan kommun, landsting och riksdag är det den sistnämnda som haft lägst andel.

När det kommer till att mäta åldersrepresentation är det svårare att avgöra huruvida den är jämlik eller inte. Trenden säger att fler unga och äldre personer får politiska uppdrag, men gruppen är betydligt underrepresenterad. Detta ska dock förstås i ljuset av att dessa grupper också är de minst arbetsföra och har ofta inte påbörjat karriär, eller redan avslutat den.

Samtliga mina intervjuer har pekat på att representationen av olika sociala grupper, såsom ovan, är viktigt inom politiken. Det har till och med framgått som en självklarhet. Utifrån båda mina källor, statistik och intervju, kan vi således nå slutsatsen att det är rimligt att förvänta sig att politikergrupper på samtliga tre nivåer speglar befolkningens sammansättning vad gäller kön, ålder och ursprung. Jämlik representation är alltså både eftersträvanvärt och nödvändigt för att bedriva politisk representation idag. Utmaningen ligger, som jag ser det, i att könsrepresentationen också når 50 procent- strecket.

Den substantiella representationen är svårare att sätta fingret på, och kan inte helt enkelt dokumenteras utifrån statistiska undersökningar. Det jag intresserat mig för är vad vi som medborgare kan förvänta oss av de folkvalda politiker som representanter. Närmare bestämt, vems talan kommer representanten att föra, och varför?

Enkätundersökningar gjorda sedan 1960-talet visar att politiker anser att man i lika hög grad bör välja att följa sin egen linje, som partilinjen, då åsikterna går isär mellan parti och väljare. Sedan år 2000 menar enbart 10-

15 procent att man bör representera sina väljare i sådana lägen. Över tid har den sistnämnda väljarorienterade principen dock visat sig vara starkare i kommuner än i riksdag. Vi kan därmed anta att flesta politiker, och i synnerhet på riksnivå, kommer att agera såsom partiet föreslår, alternativt utifrån egna värderingar och åsikter driva en viss sorts politik.

Då vi undersöker huruvida representationsprinciperna samstämmer med hur politiker agerar vad gäller kontakt med väljare finner vi ett samband; de som anser att man bör följa folkets linje vid eventuella motsättningar är också de som oftast tenderar att träffa väljarna i det dagliga arbetet. De som istället anser att det är den egna övertygelsen som borde gälla har avsevärt mindre kontakt med såväl väljare som andra kontaktgrupper. Den folkvaldes sätt att tolka och utföra sitt uppdrag som representant kan således ses som ett ställningstagande för, i detta fall, ett partidemokratiskt system, alternativt ett ansvarsdemokratiskt system. Detta bekräftas dock inte i intervjuerna där det framgår som svårt att följa en normativ demokratimodell.

En paradox uppenbarar sig då det normativa ställningstagandet jämförs med politikernas agerande vid omröstningar- det är sällan politiker röstar på annat än vad partilinjen föreslår. Om vi återigen förstår representation som en spegling av hur politikerna anser att det demokratiska systemet bör fungera skulle partidemokrati vara den uppenbara vinnaren här. Men enbart två femtedelar av politikerna anser ju att detta borde vara den rätta vägen att gå.

Om vi undviker att se på representanten som en förespråkare för ett visst demokratiskt system, och istället betraktar denna som en tolkare av det representativa uppdraget kanske denna motsägelse lättare kan förstås. Partipolitiken, det vill säga den som tolkar sitt uppdrag som i första hand aktör inom ett parti, skulle hävda att uppdraget ligger i att hålla samman partiet i en gemensam politik. Detta skulle kunna förklara varför partipolitikern har mindre kontakt med väljare och i regel röstar i enhet med partiets linje när det väl gäller eftersom den politiska legitimiteten uppnås genom att följa partiets utstakade program.

De som tolkar sin representationsroll som att den kontinuerliga kontakten med väljarna är nödvändig för att ha politisk legitimitet kan också antas rösta enligt väljarnas åsikt. Dessa visar sig dock vara få till antalet. Slutligen

finns det de politiker som anser att den politiska legitimiteten vinnas vid ett val och att man därefter har mandat att agera utifrån vad man själv anser vara mest lämpligt. Samvetet spelar en viktig roll här, då förespråkare för förtroendepincipen menar att detta sviks om man böjer sig efter andras påtryckningar. Man sviker således både sig själv och sina väljare, enligt teorin. Förtroendedemokraterna har visat sig utgöra en lika stor andel som partipolitikerna.

Utifrån mina intervjuer med politiker framgår det att kontakten med, och representationen av, folket är nödvändig. Vad som dock inte nämns är att kontakten med väljarna är viktig för att få åsiktsunderlag inför sitt representativa arbete. Det verkar alltså som att denna relation främst bygger på att som politiker etablera en närvaro, skapa ett förtroende och även få insyn i den allmänna opinionen. Det finns en viss skillnad här som är viktig att betona; relationen mellan representanten och de representerade går inte ut på att ta reda på vilka åsikter och idéer som representanten ska föra fram. De flesta av mina intervjupersoner menar att de skulle välja att följa partilinjen vid politiska omröstningar, men i det dagliga arbetet snarare arbeta för att driva den politik som de anser vara bäst för folket, baserat på deras egna kunskaper och idéer. Resultatet från intervjuerna går med andra ord i linje med enkätundersökningarna; partilinjen eller förtroendelinjen står på delad förstaplats. Paradoxen förblir dock outredd då det förefaller osannolikt att en och samma politiker agerar utifrån en enda princip, alternativt demokratisyn. Intervjupersonerna berättar vidare att handlingsutrymmet för politiker som agerar efter egen övertygelse är stort, fram till själva dagen för omröstningarna. Att som förtroendevald representant inom ett parti rösta emot partiets linje utan att i förväg meddela detta, riskerar att förlora sitt förtroende och bli utfrysad i partiet. Mina intervjupersoner ger alla exempel på konsekvenser av ett sådant beteende. Politikern har högt i tak vad gäller att arbeta på eget bevåg, men förväntas att trycka på den knapp som partiet bestämt under omröstning i fullmäktige och riksdag. Ännu viktigare är det att iklä sig rollen som partipolitiker då majoriteten inte är säkrad. Trots motstånd mot partilinjen betraktas en röst emot partiets förslag som ett svek. I största synnerhet om den kritiska rösten faller ett förslag, eller ännu värre, en budget.

Normativa ställningstaganden och faktiskt agerande stämmer därmed sällan överens och skapar istället paradoxer. Hur ska vi förstå att politiker tycker att en representant ska agera på ett sätt, men ofta agerar helt annorlunda? Det verkar därför finnas anledning att resonera kring hur representationen fungerar på olika platser under olika tider. Handlingsutrymmet för politiker, oavsett representationsprincip eller demokratisyn, framstår som stort vissa gånger, och ytterst litet andra gånger. Det är alltså situationsbetingat. Omröstningar utgör det mest tydliga exemplet på det sistnämnda. Kan det vara så att politiker inte har en och samma roll, eller snarare, inte kan förväntas agera på efter en och samma princip i sitt representativa uppdrag? Det verkar snarast troligt att dessa roller bör betraktas som tillfälliga sådana som används då de ges utrymme, tillika tillåts det.

Rollbytarrepresentationen belyser just detta och kritiserar den linjära och statiska bilden av representanten som bärare av en och samma roll. Teorin förespråkar att vi ser på representanten som någon som *gör*, istället för någon som *är*. Vi har hittills konstaterat att politikern tycker, och har normativa tankar kring hur saker och ting bör föreligga. Vi vet också att representationsarbetet i relation till väljarna kan ta sig olika form, och att det inte är självklart för alla att ha en kontinuerlig direktkontakt med folket. Slutligen har vi också kommit fram till att representanten i regel alltid röstar med sitt parti vid politiska omröstningar. På så vis kan vi betrakta dessa olika beteenden som tillskrivna roller i olika situationer. Det vill säga att politikern agerar såsom hen anser är mest lämpligt i angiven situation i syfte att yrka på sitt mandat som representant. Detta liknar inte minst en tillfällig kostym som representanten iklär sig vid särskilda tillfällen, och lätt kan ta av. Intervjupersonerna bekräftar till stor del denna teoriers relevans då många menar att man beter sig olika beroende på situation, plats, och även förväntningar. Representanterna byter därmed roller om vartannat. Genom att se representation som en dynamisk process istället för ett förutsägbart agerande inom en och samma aktörsroll blir förväntningarna på den enskilda politikern så mycket mer svårdefinierade. Om politikern ständigt byter roll, hur ska vi vänta oss att denne agerar? Det blir också relevant att

fråga sig hur representanten uppnår politisk legitimitet då den ständigt skiftar mellan representativa roller. Svaret förefaller ligga i dess förmåga att anpassa sig efter olika situationer. Intervjuerna ger vid handen att det är ett dilemma att pendla mellan representation av väljare, parti och en själv. Detta tyder på att det utgör en viktig del av politikeruppdraget. Kanske behöver inte den politiska legitimiteten lida av att rollerna inte är fixerade. Det kanske till och med är en fördel; rollbytarrepresentanten möter sina uppdrag genom att iklä sig den roll som är mest lämpad där och då. Samtliga intervjupersoner menar ju att folkets bästa alltid är i första rummet. Om lämpligheten baserar sig på detta är det möjligtvis legitimt. En större diskussion av legitimitetsbegreppet skulle behövas för att avgöra detta. Men motivet bakom rollbytet kan möjligtvis också vara att stärka sin egen position, rekrytera väljare eller förbättra sin politiska karriär.

Den rollbytande representanten, såsom jag tolkar henne, skulle sannolikt kunna utföra såväl substantiell som deskriptiv representation. Anser man att sammanhanget kräver att politikern betonar att denne exempelvis företräder kvinnor och kvinnors intressen i politiken borde den kunna göra detta samtidigt som den intar en väljarorienterad roll som god lyssnare på medborgarnas krav. Den skulle också kunna presentera sig i egenskap av att vara en viss partipolitiker, samtidigt som den exempelvis framhåller sina egna visioner för det lokala samhället, trots att sakpolitiken mellan dessa roller inte samstämmer.

6.2 Slutsats

Jag menar att normativ demokratisyn, liksom teorier om rollrepresentation, är användbara verktyg för att teckna idealtyper av politikerrollen och öka förståelsen för det representativa uppdraget överskådligt. De fungerar också som verktyg för att kunna urskilja eventuella motsättningar mellan ställningstaganden och praktik. Så har den också gjort. Men för att förstå varför dessa motsättningar uppstår, tillika varför politikern agerar som den

gör i olika situationer, behöver vi se till det representationens skiftande karaktär och utreda den mer i detalj. Ett tydligt exempel som genomsyrat denna studie är företeelsen att följa partilinjen vid omröstningar i såväl riksdag som fullmäktige. Det har visat sig att denna situation, mer än andra, konkretiserar paradoxen mellan representantens uppfattning och aktion. Intervjuerna har gett vid handen att samtliga förväntas rösta med partiet, och att motsatt agerande får negativa konsekvenser för den enskilde politikern. Givet detta kan vi förstå att politikern kliver in i den rollen, och använder den som en resurs för att uppnå förtroende och politisk enighet inom sitt parti. Därefter kan hen kliva ur rollen och utföra sitt arbete i en annan rollkonstellation någon annanstans.

Fortsatta studier om politisk representation skulle dra fördel av att flytta fokus från etablerade roller, till dynamiska rollskiften. Det intressanta, och till synes inte ännu utforskade, ligger således i de olika situationer inför vilka politiker byter roll. Vilka är dessa situationer, varför beter sig politiker som de gör i just dessa sammanhang, och slutligen, hur motiveras deras beteende? Detta arbete har visat att normativa ställningstaganden och praktisk politik inte sällan motsätter varandra. Det har också gett exempel på situationer där dessa motsättningar tydliggörs samt berört anledningarna till varför. Partipiskan visar sig vara en av dessa. Partikultur är måhända en annan. Att sjukskriva sig eller kalla en suppleant till omröstning har visat sig vara en vanlig lösning då samvetet tvingar politikern att gå emot sitt parti.

Jag finner det värt att poängtera att vardera begreppsdefinition och teoretisk utgångspunkt som använts förtjänar att behandlas i större utredningar. Till viss del har detta redan gjorts. Mitt arbete har inte varit en studie av enbart det ena eller andra, utan flera vanliga teorier och begrepp har använts för att ge en överskådlig blick av vad representation är i Sverige. Jag har också presenterat en i sammanhanget ny teori och funnit användning för den i syfte att öka medvetenheten om representationens komplexitet. Jag gör inte anspråk på att ha gett en heltäckande bild av hur politisk representation kan förstås. Däremot har jag kommit en bit på vägen. Trots all, finns det mycket kvar att utforska.

7 Referenser

7.1 Litteratur

- Brothén, Martin & Holmberg, Sören (red). 2010. *Folkets representanter – En bok om riksdagsledamöter och politisk representation i Sverige*. Göteborg: Litorapid Media AB.
- Bäck, Henry & Larsson, Torbjörn, 2010. *Den svenska politiken - Struktur, processer och resultat*, uppl. 2. Malmö: Liber.
- Ekholm, Mats & Fransson, Anders, 2002. *Praktisk intervjuteknik*. Göteborg: Elanders Digitaltryck AB.
- Freidenvall, Lenita, 2006. *Vägen till Varannan damernas: om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Held, David, 2006. *Models of Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Johansson, Emil & Bergold, Emil, 2013. ”Jämställd representation 2013 - Om kvinnors och mäns inflytande och makt i LO”, Stockholm: LO-tryckeriet.
- Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna, 2011. *Kvalitativa metoder. Från vetenskapsteori till praktik*. Spanien: Graficas Cems S.L.
- Kristiansen, Flemming, 1999. ”Regionpolitiker i praxis”, Statsvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet: Reprocentralen.
- Möller, Tommy, 2009. *Politiskt ledarskap*. Malmö: Liber.
- Pitkin, Hanna F, 1967. *The Concept of Representation*. Berkeley LA: University of California Press.
- Ranney, Austin, 1954. *The Doctrine of Responsible Party Model: Its Origins and Present State*. Urbana: The University of Illinois Press.
- Skoog, Louise, 2011. “Alla följer partilinjen -en studie om hur kommunpolitiker tolkar sitt mandat i praktiken”. Förvaltningshögskolans rapporter 120. Geson Hylte tryck.
- Representativ demokrati, Demokratiutredningen, SOU 1994:64. Stockholm: Elanders Gotab.
- Riksdagens Protokoll 2007/08:130
- Riksdagsundersökningarna. Riksdagens jubileumsfond. www.rj.se
- Saward, Richard, 2010a. *The representative claim*. New York: Oxford University Press Inc.
- Saward, Richard, 2010b. *The representative claim. Draft Version*. New York: Oxford University Press Inc.
- Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. Att fråga och att svara.

- Samhällsvetenskaplig metod. Malmö: Liber
- Wängnerud, Lena, 2009, *Åsikter om jämn könsfördelning i riksdagen*, SOM-rapport nr 46, Göteborgs Universitet.

7.2 Internetkällor

- Riksdagens hemsida. *Ledamöter och partier*. www.riksdagen.se
- Nationalencyklopedin. Sökord: *Representation*. www.ne.se
- Regeringens hemsida. *Politisk representation*. www.regeringen.se
<http://www.regeringen.se/sb/d/18198/a/230859> (2014-04-05)
- Statistiska centralbyrån:
 - a: *Allmänna val, nominerade och valda. Riksdagsval 1922-2010. Valda efter kön.*
 - b: *Allmänna val, nominerade och valda. Landstingsfullmäktigvalen 1970-2010. Valda efter kön.*
 - c: *Allmänna val, nominerade och valda. Kommunfullmäktigevalen 1970-2010. Valda efter kön*
 - d: *Demokratistatistik - allmänna val, nominerade och valda.*
 - e: *Demokratistatistik 2008*
 - f: *Demokratidatabasen 1998 - 2008*
 - g: *Valda i riksdagsval, andelar i procent efter kön, parti, ålder och valår*
 - h: *Valda i landstingsfullmäktigval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår*
 - i: *Valda i kommunfullmäktigeval, andelar i procent efter region, kön, ålder och valår.*

7.3 Muntliga källor

- Bengt Silfverstrand (S). Pensionerad socialdemokratisk riksdagsledamot. Ersättare i riksdagen 1974-1975. Ordinarie riksdagsledamot 1976-2002. (23 april 2014)
- Hannah – Karin Linck (C). Landstingsråd, Gävleborg. Ordförande i Hälso- och sjukvårdsutskottet. (7 maj 2014)
- Anette Åkesson (M). Tidigare kommunalråd i Båstad. Sedan år 2012 ordinarie riksdagsledamot. (16 maj 2014)
- Britt Öhman (S). Landstingspolitiker, Uppsala. Ombudsman i Uppsala Län. (15 maj 2014)

8 Bilagor

8.1 Intervjumall

- Hur ser du på din roll som representant?
- Som förtroendevald politiker, vem eller vilka menar du att du i första hand representerar? Vem /vilka bör man representera?
- I situationer där partiet och väljarna har skilda meningar, hur agerar du då? Varför?
- Finns det situationer, eller frågor, inom vilka det är lättare eller svårare att gå emot partilinjen?
- Om du skulle gå emot partiet vid en omröstning, vilka konsekvenser skulle det få?
- Har du någon gång gått emot partilinjen vid omröstning, alternativt starkt känt att du velat göra det?
- Upplever du att det är svårt att ta ställning när åsikterna går emot varandra (dig själv, partiet, väljarna).
- Finns det en partipiska, och hur tar den i så fall sig uttryck?
- Är det viktigt att representera sociala attribut? Varför?
- I vilken utsträckning representeras idéer och egenskaper inom politiken?